

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
בחוקותי
אייר ה'תשפ"ב ב'של"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

השלמה בעניין התרנגולים היכולים להבדיל בין יום ללילה, גם אם יהיו במקום חשוך ואפל, וביאור דברי מהרי"ץ בעץ חיים כי התרנגול נקרא "שכוי" מפני שאפילו שכשהוא נמצא במקום אפל וחשוך הוא "מבין" בין יום ובין לילה.

מה ההבדל בין חושך, לבין אפילה, ולבין עלטה.

המשך בעניין המעוררים בזמנינו בדבר הכלאת התרנגולים עם מינים שונים, ומסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה.

ביאור המעשה שהובא בספר תולדות אדם לגבי חכם ספרדי שבא לבקר בעיר וילנא, וכאשר נפגש עם הגר"ז אשר היה ידוע כבקי עצום ברמב"ם וכו', אמר לו כי רצה להגיע כבר מזמן, רק ש'השם אמר לי לא תעבור', והגר"ז אמר לו כי עפ"י המובא בהגהות מיימוניות בשם הרא"ם, אסור לאדם לומר אפי' בדרך בדחנות ושחוק שהקב"ה אמר לו כך וכך.

תמיהת מרן שליט"א מנין איסור זה, אשר אינו כתוב בשום מקום בש"ס ובפוסקים, ותירוץ על כך. ביאור דעת ר"א בן הרמב"ם כי עדיף שהשמש של בית הכנסת יהיה משבט לוי, למרות שלא מצינו כזאת בשום ספר.

דעת בעל אור שמח על הרמב"ם החולקת על דברי הגהות מיימוניות, ושאינן שום איסור לומר כך אמר לי השם, חמש תמיהות ממרן שליט"א על ראיותיו, ומסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 644

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לרפואת ולהצלחת היולדת תהילה שתחי' בת הרב ישראל הי"ו,
ולתנוקת אביגיל שתחי' שנולדה השבוע בשעט"ו מ.

בעבור שהתנדב בעלה הרב ישראל גמליאל הי"ו בן הרה"ג מנחם שליט"א
למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם,
וישלח ליולדת ולתנוקת רפו"ש במהרה, ויחזקם ויאמצם בקו הבריאות,
וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לרפואת ולהצלחת היולדת תהילה שתחיי בת הרב ישראל הי"ו, ולתינוקת אביגיל שתחיי שנולדה השבוע בשעט"מ.

בעבור שהתנדב בעלה הרב ישראל גמליאל הי"ו בן הרה"ג מנחם שליט"א למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ליולדת ולתינוקת רפוא"ש במהרה, ויחזקם ויאמצם בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

השלמה בעניין התרנגולים היכולים להבדיל בין יום ללילה, גם אם יהיו במקום חשוך ואפל, וביאור דברי מהרי"ץ בעץ חיים כי התרנגול נקרא "שכוי" מפני שאפילו שכשהוא נמצא במקום אפל וחשוך הוא "מבין" בין יום ובין לילה. מה ההבדל בין חושך לבין אפילה לבין עלטה.

לשון מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים [דף ז' ע"ב] ב'סדר הנהגת הבוקר', כך היא, ברכת השכוי, היא קודמת לכל, לפי שהיא רומזת על התרנגול, והוא קודם במעשהו לכל מחצות ואילך.

הגבר – דהיינו התורנגול – קורא כבר מחצות, קורא בחצות וקורא גם באור הבוקר, לכן זאת הברכה הראשונה, לפני כל הדברים האחרים.

בשיעור הקודם, הבאנו דבר נפלא, כי בזמנינו חוקרי הטבע עשו נסיון, שמו תורנגולים במקום חשוך מאד, בלי שום טפת אור, כנראה במרתפים וכדו', מקום שלא שייך לדעת להבדיל בין היום ובין הלילה כלום. ובכל זאת, התורנגולים קראו בזמן. ואמרתי אז, כי הם 'ניבאו ולא ידעו מה ניבאו'. הם אמרו, שאם כן לתורנגולים ישנו 'שעון פנימי', אבל זה לא שעון פנימי, אלא כפי שכתוב בספר הזוה"ק, שהמלאך גבריאל עושה רוח ושלחבת וכו' וזה מגיע אליהם ומכה בכנפיהם. הם בעצם, מקבלים סימן חיצוני. לא משנה היכן שיהיו, הם ידעו.

למעשה, אולי מהרי"ץ כבר כתב זאת בפשיטות בזמנו, לפני כ-250 שנה, בלי לעשות מזה עניין, כנראה מתוך הנסיון.

בהמשך מהרי"ץ כותב, מה פירוש המלה 'שכוי'.

בהתחלה הוא כותב כך, שְׁכּוּי, על שם נאיוב ל"ח, ל"ז או מי נתן לשכוי בינה. והוא התרנגול, כדאיתא בגמרא ראש השנה [דף כ"ו ע"א]. ישנם עוד פירושים אחרים. י"א שהשכל נקרא שכוי, וי"א שהלב נקרא שכוי, וי"א הנשמה. יש ארבעה פירושים. והרחבתי על כך בשו"ת עולת יצחק ח"ג סימן י'. אבל הפירוש הידוע בדר"כ הוא, שזהו התורנגול.

והסיבה שהוא נקרא כך, כותב מהרי"ץ בזה"ל, ונקרא כן, בעבור שהוא צופה ומביט למרחוק. 'שְׁך' זה מלשון שׁוֹכֵה. כמו שתרגום ויבט [שמואל א' י"ז, מ"ב] ואסתכי. וכן תרגום מְצַפֶּה [בראשית ל"א, מ"ט], סְכוּתָא. דהיינו, הוא נמצא במקום נמוך, והוא מסתכל למזרח, מרחקים עצומים, מביט ומסתכל, לקצה האופק, ומיד כשהאור הראשון בוקע, הוא קורא. לפי מה שכתוב כאן, המדובר שהוא רואה בעיניו.

מהרי"ץ מאריך על כך, ובהמשך הוא כותב בזה"ל, ויש מפרשים שכוי, זה הלב, שסוכה ורואה כל דבר חכמה. הקב"ה ברא לאדם לב חכם, ובלב הזה הוא מבין חכמות גדולות.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, 'להבין', הכי גרסינו, כלשון הפסוק [נאיוב שם] או מי נתן לשכוי בינה.

הרי בעדות האחרות, גורסים 'להבחין' בין יום ובין לילה. אומר על כך מהרי"ץ, לא. אנחנו גורסים 'להבין', כי זהו לשון הפסוק, 'או מי נתן לשכוי בינה'. ישנו הבדל, בין בינה לבין הבחנה. לא ניכנס אל הפרט הזה. אבל עכ"פ זהו כלשון הפסוק, 'בינה', לא כתוב 'בחינה', או 'הבחנה'.

וקאי אתרנגול, שאף על פי שיהיה התרנגול במקום אפל וחשוך, אפילו הכי מבין אימתי הוא יום ואימתי הוא לילה. ולא גרסינו להבחין, דלשון להבחין איירי כשיש לפני האדם שני מיני צבעים ומבחין ומכיר ההפרש שביניהם, וכענין מה שאמרו בפרק הרואה [ברכות דף סג:] כל תלמיד וכו' זוכה להבחין בין דם טמא לדם טהור, וכענין מה שאמרו רבותינו ז"ל [ברכות דף ט:] משיכיר בין תכלת ללבן. וכן גריס הרב המקובל מהרי"ץ ז"ל. וכן גירסת הרמב"ם [שם הל"ד], כתיבת יד וסידורי תימן.

שערי יצחק – השיעור השבועי

על כך פסוקים, ולכן נאמר וישעיה נ"ה, י" וְזָרַח בַּחֲשֵׁךְ אֹרֶךְ וְאַפְלָתָךְ פְּצֵהָרִים. שהאפלה, שהיא קלה מן החשך, תאור באור גדול כצהרים. וז"ש [שם כ"ט, י"ח] וּמֵאֲפֶל וּמִחֲשֵׁךְ עֵינַי עֹרִים תִּרְאֶינָה, מן הקל אל הכבד, לא רק מאופל, אבל גם מחשך עיני עורים תראינה. כך הוא מסביר.

ולגבי 'עלטה' הוא כותב בהמשך כך, הונח על עת התחלת חשכת ליל, מיד לאחר שנסתלקו קוי האור מן העולם. כמ"ש – בפסוק לגבי אברהם אבינו בברית בין הבתרים – [בראשית ט"ו, י"ז] וַיְהִי הַשָּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֶלְטָה הָיָה. השמש שקעה, ואחרי זה התחיל הלילה. זאת עדיין לא חשיכה גמורה, זה רק התחלת הלילה. גם בספר יחזקאל, מוזכרת כמה פעמים המלה 'עלטה'.

והוא מביא ראיה מבראשית רבה לגבי הפסוק הזה, ויהי השמש לבוא ועלטה היה – אמיטתא הות. וזהו תרגום של [דברים ה', כ"ב] ערפל, שהוא אד המכסה את אור היום. דהיינו ערפל. כמו הענן חברו, וזה כפירוש הבי' של ראב"ע בראשית שם.

הנה הוא בעצמו כבר רומז לכך, בסיום דבריו, שישנו פירוש אחר, רק כנראה מתקבל לו יותר הפירוש השני של הראב"ע. אולם כנראה, לפי הפירוש הראשון של ראב"ע, זהו כפי שמקובל כיום לדבר, שזהו חושך גמור. רק שלשון ראב"ע סתום וחתום, הוא כדרכו מדבר כמו חידות, קשה להבין אותו, צריך להתעמק בכדי להבין מה בדיוק הוא מתכוון.

ראב"ע אומר כך, ועלטה – חשך, ורעו ביחזקאל. המלה הזאת נמצאת גם בספר יחזקאל. והטעם, כי הלילה מעונן. או פירוש, אחר בוא האור הנראה בעבים.

הפירוש השני הוא, אור שנראה בעננים. הוא אומר, 'או' זהו הפירוש. אבל בפירוש הראשון הוא אומר, 'הלילה מעונן'. דהיינו, בלילה יש ירח וכוכבים, העושים קצת אור. א"כ כיון שזה 'מעונן', וגם 'חושך', נמצא שהחושך מרובה. לכאורה, לכך הוא מתכוון.

נמצא לכאורה, שכבר מהרי"ץ כתב זאת בזמנו מעצמו, וכמדומני שלא כתוב כזאת בשום ספר לפני מהרי"ץ, כי התורנגול מבין אפילו כאשר הוא נמצא במקום אפל וחשוך.

יש אמנם דבר דומה ברא"ש פרק תשיעי דברכות, אך שם המדובר הוא כשהאדם נמצא במקום אפל, שהוא לא רואה את האור, והתורנגול מועיל לו לעוררו ע"י שקורא. ולכן תיקנו על כך חז"ל ברכה זו.

ברם, אולי זה לא מוכרח, כי אינני יודע האם מהרי"ץ עשה נסיון במקום אפל וחשוך לגמרי. ישנו מקום שהוא אמנם אפל וחשוך, אבל עדיין יש קצת מן הקצת אור. זאת אומרת, צריך התעמקות גדולה, כגון מי שיש לו הסתכלות יוצאת דופן, הוא יבחין בכך, אפי' שהוא נמצא במקום חשוך. הנסיון שהם – חכמי הטבע בזמנינו – עשו, היה במקום שהוא ממש מחשכי מחשכים. כפי שאמרתי לעיל, כנראה באיזה מקלטים בתוך האדמה, מקום שאטום הרמטי.

מה ההבדל בין חושך, לבין אפילה, ולבין עלטה. מהרי"ץ אומר בלשון, 'אפל וחשוך'. מהו ההבדל, בין אפילה לבין חושך? ובעצם, ישנו עוד לשון, 'עלטה'. יש שלוש לשונות, וצריך לדעת מהו בדיוק ההבדל ביניהם.

חושבני, כי כיום בזמנינו, כאשר אומרים 'עלטה', מתכוונים לחושך גמור. כך בסגנון הדיבור היום. הדבר אינו מופרך, אבל זה לא לפי כל הפירושים. ישנם פירושים כך, כגון רס"ג אשר כנראה מפרש ככה, כי לגבי אברהם אבינו נאמר [בראשית ט"ו, י"ז] וְעֶלְטָה הָיָה, ומתרגם רס"ג בתפסיר, אֶלְדֵּהֶמָּה. 'דהמה' לפי מה שנודע לי מבקיאאות בלשונם, בלשון ערבית היינו חושך גמור, חושך חזק מאד.

גם לגבי ההבדל שבין 'חושך' לבין 'אפילה', זהו ג"כ דבר שאינו פשוט.

למשל, בספר ביאור שמות הנרדפים [דף נ"ה] כתב כך, חושך הוא החושך בעצם, שהוא מחשיך יותר מאופל. לפי דבריו, 'חושך' ואפילה, חושך זה יותר מאפילה. והוא מביא

המלבי"ם סובר ההיפך. לגבי עלטה, לא ראיתי מה שהוא מסביר. אבל לגבי חושך ואפילה, הוא אומר הפוך ממ"ש בס' ביאור שמות הנרדפים. לדבריו, אפילה זה יותר מחושך.

כך הוא כותב בפירושו 'ביאור המלות', לגבי הפסוק בספר ישעיה [ח, כ"ב] וְאֵל אֶרֶץ יִבִּיט וְהָיָה צָרָה וְחֹשֶׁכָה, מְעוֹף צוּקָה וְאֶפְלָה מְנַדָּח, בזה הלשון, חשך, ואפלה. אופל קשה מחשך, חשך רק מניעת האור השמש. אין אור. והאופל בשלא יגיה גם אור ירח וכוכבים, וכן [איוב ג'] היום ההוא יהי חשך, הלילה ההוא יקחהו אופל, קילל כ"א לפי ענינו. הוא כותב כך, בעוד כמה מקומות.

בכל אופן, בדברי מהרי"ץ עצמו לא ברור, על מה הוא מדבר, 'אפל וחשך', האם זהו חושך גמור, או שלא.

בגמ' עירובין [דף נג:] מוזכר, קחו לי שני מגידי בְּעֶלְטָה. פירש"י תורנגולים המודיעים עונות הלילה יעו"ש. אם עלטה הכוונה חושך גמור, נמצא שכבר חז"ל בגמ' הזכירו את מה שחוקרי הטבע חשבו שהם "גילו" וחיידשו כי התורנגולים קוראים גם במחשכים, בלי לראות בעיניהם טפת אור.

המשך בעניין המעוררים בזמנינו בדבר הכלאת התרנגולים עם מינים שונים, ומסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה.

לגבי מה שאמרנו בשיעור הקודם, כי כל מיני התורנגולים שבעולם, אשר קוראים קוקוריקו, כולם כשרים, כולם הם מין תורנגול. דיברנו על כך, בגלל שבעשרות השנים האחרונות, ישנם רבים המעוררים ונוקפים את הלבבות, הכניסו הרבה ספיקות לציבור, בעניין תרנגולי 'הפטם' הנפוצים כיום, שיש בעוף הזה הרבה חששות, כי עושים הכלאות וכו', ואין פיקוח במפעל כי הוא סגור, זה סודות של המפעלים ולא מגלים, ויכול להיות שערבבו בזה מינים טמאים, ובעצם כבר אי אפשר לבדוק זאת, אלו הם דברים שנעשו בעבר במפעלים קטנים שנסגרו, וכבר אי אפשר לעלות על העקיבות וכו'.

ממש הכניסו את הציבור במבוכה גדולה, הרבה ת"ח נבוכו, וישנם אפילו שהחליטו שלא

אוכלים עופות. אז מה יאכלו? תרנגול הודו? לא פתרו את הבעייה, כי גם בהודו ישנם שאלות. יאכלו בקר? וכי וכי שם הכל חלק? יאכלו עוף בראקל? ישנם שטענו הפוך, כי על עוף הבראקל דוקא אין עליו מסורת. בקיצור, נהיתה מבוכה גדולה.

ב"ה שישב על המדוכה הזאת הרה"ג חזקיה פורטמן שליט"א מהעיר בית שמש, הוציא את הקונטרס 'כל עוף למינהו', יישר כוחו של ידידנו הבחור יהודה חרוזי הי"ו אשר זיכה אותי בחוברת הזאת, ממש שמחתי מאד לראות אותה, כי חיכיתי שכבר יצא מישהו, כי זהו לא רק נושא הלכתי, זהו נושא שצריך גם לדעת מה שקורה בעולם, עם כל ההכלאות, אלו דברים הקשורים למחקר, ולספרי אומות העולם, גויים המתעסקים בכך בארצה"ב, ומשם זה מופץ לכל העולם. ומה לגבי הביצים, כד כד, וחד חד.

ב"ה שבחוברת הזאת ישנן תשובות חזקות מאד, לפי קוצר דעתי, לא עיינתי בעומק העניינים, ורק חלק, אבל נראה שהוא ממש הוריד את כל החששות. ישב על מדוכה זו, והפריך את כל הטענות אחת לאחת. תשע ראיות להתיר, מכל הבחינות, גם מהש"ס ומהפוסקים ראשונים ואחרונים, וגם בידיעות החיצוניות שהוא בירר וליבן. בקיצור, נראה כי אנחנו יכולים היום לאכול בלב שקט ובוטח, כי אין בכך חשש, וזה כשר לכתחילה, לא בדיעבד ולא בשעת הדוחק, ולא להישאר בספק אולי יום אחד יתגלו דברים אשר לא ידענו ולא שמענו, כי הדברים אינם מציאותיים. לגבי מה שאמרנו, כי כל מי שקורא קוקוריקו זהו תרנגול, ראיתי עכשיו כי גם הוא כותב זאת שם בחוברת, שזהו 'סימן מובהק' שזה עופות.

אבל שאלו אותי, מה עם התרנגול הודו? הרי הוא לא קורא קוקוריקו?

הדבר אכן נכון. אבל כבר בזמנו ובשיעור מוצש"ק כי תצא התשע"ז דיברתי על כך, אז דיברתי על נקודות נוספות בעניין, דברים הקשורים לזה, ואמרתי כי נכון שהתרנגול הודו אינו קורא, אבל זה לא שהקריאה קוקוריקו היא הסימן היחיד של מין תורנגול. אכן התרנגול הודו לא

לכן הוא נקרא בשם 'גבר', כי זאת מדת הגבורה, האחד קשור אל השני.

מה שחוקרי הטבע לא מבינים, אין להם את הכלים להבין את הדברים האלה, הם רק רואים זאת מהבחינה החיצונית, מה שהם מעידים, והדברים האלה התאימו. אבל לגבי מה שעושים אור, טוב, שינו את המציאות. כיון שאם ישנו אור גדול אזי התורנגולות מטילות גם בלילה, 'לילה כיום יאיר'.

אולם ראיתי דבר מעניין, בספר דברי יחזקאל [שרגא]. הוא כותב, הרי הגמ' במסכת ביצה כתוב, שהתורנגולות לא יכולות להטיל ביצים בלילה. ועל פי זה ישנה הלכה, שאם אדם מוצא ביום טוב בבוקר ביצה, בעלות השחר הוא רואה ביצה, הרי לגבי ביצה שנולדה ביום טוב, הלכה כבית הלל, שלא תיאכל, גזירה משום יום טוב שאחר שבת. אם כן, מתי נולדה הביצה הזאת? הוא בדק את הלול אתמול, ולא היתה ביצה. וכעת בבוקר כשהוא קם, ישנה ביצה. ממתני היא?

הדין הוא, שהביצה מותרת, כי לא יכול להיות שהיא הטילה ביצה בלילה, אז זאת ביצה מאתמול.

הגמרא אומרת כך, תנו רבנן, כל שתשמישו ביום, נולד ביום. כל שתשמישו בלילה, נולד בלילה. כל שתשמישו בין ביום ובין בלילה, נולד בין ביום ובין בלילה. כל שתשמישו ביום נולד ביום, זו תרנגולת. כל שתשמישו בלילה נולד בלילה, זו עטלף. כל שתשמישו בין ביום ובין בלילה, אדם וכל דדמי ליה.

אמר מר, כל שתשמישו ביום נולד ביום – זו תרנגולת, למאי נפקא מינה? לְכַדְרַב מְרִי בְרִיה דְרַב פְּהֵנָא, דאמר רב מרי בריה דרב כהנא, בדק בקנה של תרנגולין מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה – הוא בדק והסתכל, ואין ביצה – ולמחר השכים ומצא בה ביצה, מותרת. כי לא יכול להיות, שהיא נולדה בלילה. והלא בדק? אימר, לא בדק יפה יפה. היא היתה באיזה מקום, ונעלם ממנו. ואפילו בדק יפה – הסתכל ובדק טוב טוב, לא יכולה להיות שם ביצה – אימר, יצתה רובה וחזרה הואי. נכון

קורא, קוקוריקו הוא בודאי לא קורא, הוא מוציא קול אחר, אבל גם אין לו שום הבחנה בין אור ללילה. הוא לא קורא אז שום דבר, אלא כמו כל העופות האחרים. ברם הוא שייך למין התורנגולים, לא בגלל זה, וגם בצורה החיצונית בודאי שהוא יחסית הכי משונה מכל התורנגולים, אולם מצד שני, מבנה האיברים הפנימיים שלו, הוא כן דומה למין התורנגול. מובן כי לא חייב שיהיה סימן מובהק אחד לכולם, אלא ישנם הרבה דברים שהם מהותיים ועיקריים, אשר משותפים לכל העופות.

*

טענו לי, שאלו – אינני יודע האם זאת שאלה, אבל עכ"פ זה סתם דבר שצריך להזכיר אותו – כי בזמנינו עושים שהתרנגולות יטילו ביצים גם בלילה. כיצד עושים זאת?

הרי ידוע שהתרנגולות מטילות כל אחת ביצה אחת ביום, כפי שהגמרא אומרת במסכת ביצה [דף ז' ע"א], וכן במסכת בכורות [דף ח' ע"א], 'כל שתשמישו ביום, יולד ביום'. לכן, בלילה היא לא מטילה ביצה. מה עשו? התחכמו היום, ועושים אור בלולים, ואז היא מטילה ומרוויחים כפול, יש להם גם בלילה.

א"כ יוצא שכאן זה משהו הפוך, לגבי התורנגול אמרנו כי בחושך הם ג"כ קוראים, ופה עושים אור בלולים ועל ידי זה התרנגולות מטילות ביצים.

אבל בעצם זאת לא שאלה, כי מי שקורא, אלו אינן התורנגולות, אלא התורנגולים. הזכרים, הם אלה שקוראים.

בכל אופן, אין כאן טענה, שנשתנה כאן משהו. לבוא ולומר, כי אולי מה שכיום הם קוראים גם במחשכים, זה בגלל מה שעושים בזמנינו. אין קשר בין הדברים. כי כאשר התורנגול נמצא בחושך גדול, אין שום אפשרות לראות טיפת אור אלא רק בדרך נס, בדרך טבע לא שייך לראות אפי' חלקיק אחד מתוך מליון של אור, מכיון שהוא כ"כ סגור, ואם בכל זאת הוא קורא, על כרחנו שיש לו משהו פנימי, או חיצוני, כפי שאמרנו שהמלאך גבריאל וכו',

שבדקת ולא מצאת את הביצה הזאת, אבל לפני שאתה באת, יצאה מהתורנגולת רוב הביצה, והיא חזרה בחזרה. עד כדי כך.

וכדרי' יוחנן. לפני כן מובאת דעת רבי יוחנן, דא"ר יוחנן, ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה, מותרת לאכלה ביום טוב. כיון שהרוב נולד, זה נחשב כאילו נולד.

מפרש רש"י שם [בד"ה אימר יצתה וכו'] ואע"ג דמילתא דלא שכיחא היא, מגו דפשיטא לן דאינה יולדת בלילה, תלינן בה. הרי לא שכיח דבר כזה, כיצד תולים בדבר כזה רחוק, שהביצה יצאה רובה וחזרה? אלא אומר רש"י, כי מאחר ובלילה בודאי שזה לא יכול להיות, א"כ צריך שתהיה איזו מציאות רחוקה שקרתה, שהרוב יצא וחזר בחזרה, וכשאתה באת לא מצאת, כי זה נכנס בחזרה לתוך הגוף שלתורנגולת.

אומר על כך בספר דברי יחזקאל [שרגא, בחידושו שם דף נ"ב], בזמן הזה המציאו תחבולה שמאירין אור גדול בלולין של תרנגולות, ועי"ז נולדים ביצים גם בלילה. וא"כ קשה, שמא עשה אור בלילה, ונולד ביום טוב.

אולי האדם הזה, עשה אור בלילה אצל התורנגולים, וא"כ הביצה בן אסורה, כי היא נולדה ביום טוב. כך הוא שואל.

והוא עונה בזה"ל, לכן נראה לי דנשתנה הטבע, ויתכן לומר דבזמן הגמרא לא הועילה תחבולה זו. אם בזמן הגמרא היו עושים אור בלילה, הדבר לא היה עוזר, הן לא היו מטילות ביצים, לכן אין אפשרות כזאת. אלא מאי, נשתנו הטבעים. כפי שמצינו לגבי הרבה דברים, שנשתנו הטבעים ועיין שיעור מוצש"ק מסעי התשע"א, ומוצש"ק חוקת ובלק התש"פ.

בודאי שמצינו לגבי הרבה דברים, שנשתנו הטבעים. אפילו לגבי דברים שאנחנו מתפלאים, איך יכול להיות? למשל, בזמן חז"ל, החרוב היה מביא פרי לשבעים שנה, והיום הוא מביא בתוך שנה וכמ"ש בשו"ת להורות נתן או"ח חלק חמישי סימן ט"ז. הבדל עצום. דברים שגלויים וידועים. וכהנה וכהנה. ישנם אולי עשרות דברים, שנשתנה לגביהם הטבע.

המעיר שם מציין, את דברי החזון אי"ש ניו"ד סי' ה' אות ג' שכתב, שנשתנו הטבעים באלפיים שנה של ימות המשיח, מהאלפיים שנה של ימות התורה. ישנו מושג כזה. ישנם דברים, שנשתנה הטבע.

ברם חושבני, כי בנדון דידן לא צריכים להגיע לזה. אינני חושב כי צריכים להגיד פה שנשתנה הטבע. שהרי חז"ל לא קבעו כאן קביעה, להגיד שלא יכול להיות שתורנגולת תלד בלילה. יכול להיות, שאם היו עושים אור, היה כך. בזמנם, לא עשו אור.

שאלה מהקהל: לא הבנתי עד כה איך שייך שבזמנם יעשו אור בלילה בלולים, אם עדיין לא היה חשמל בעולם?

תשובת מרן שליט"א: לא צריך להיות לול שלם, מספיק תורנגולת אחת, ולעשות מסביבה כמה נרות, או מנורות, לפידים וכדומה.

הרי מדברים פה, על מקרה מסויים. האדם הזה בא לרב בשאלה, מצאתי ביצה בבוקר, מותר או אסור? והרב אומר לו, לא, בלילה היא לא נולדה. אם האדם הזה היה עושה אור בלילה, והוא אומר לרב כי הוא עשה אור בלילה, זה היה משהו משונה, כי לא מקובל לעשות אור בלילה. מי עושה אור בלילה? וגם לא מספיק לעשות סתם אור, אלא צריך אור גדול. הוא בעצמו כותב כך. צריך אור גדול עד שהתורנגולות יחשבו שזה כמו יום. לא מספיק להדליק נר, צריך אור גדול. ואם האדם הזה עשה בלול אורות בלילה, מסתמא היה צריך להגיד זאת לרב את השינוי הזה, כאשר הוא בא לשאול לגבי הביצה. אבל הוא לא אומר זאת. אם כן, אין המדובר באופן כזה, שהיה שם אור. ואין הכי נמי, אם היו עושים גם אז, יכול להיות שגם אז היו עושים זאת, אבל לא עשו זאת, ואולי חשבו שגם לא כדאי לעשות את זה, כי הדבר מחליש את התורנגולת, יותר מדאי. היום בזמנינו, לא איכפת להם מהתורנגולת, העיקר בשבילם זהו הכסף, הריווח הכספי, לכן הם רוצים מה שיותר

שערי יצחק – השיעור השבועי

ביאור המעשה שהובא בספר תולדות אדם לגבי חכם ספרדי שבא לבקר בעיר וילנא, וכאשר נפגש עם הגר"ז אשר היה ידוע כבקי עצום ברמב"ם וכו', אמר לו כי רצה להגיע כבר מזמן, רק ש'השם אמר לי לא תעבור', והגר"ז אמר לו כי עפ"י המובא בהגהות מיימוניות בשם הרא"ם, אסור לאדם לומר אפי' בדרך בדחנות ושחוק שהקב"ה אמר לו כך וכך.

מעשה היה לפני כמאתים וחמשים שנה, הגיע חכם ספרדי לעיר וילנא, אל הגאון רבי זלמן, אחיו של הגר"ח מואלאזין, תלמיד מובהק של הגר"א. הגר"ז היה ת"ח עצום, אבל באופן שלא מצוי אצל האשכנזים. הוא ידע להגיד בעל פה גמרות ורמב"ם וכו', מלה במלה, במדויק. כאשר הגר"א מוילנא היה צריך לעיין באיזו גמרא ולדייק איזה מלה או מלים, ולא היה לו את הספר לפניו, היה אומר להגר"ז שיגיד לו בעל-פה את הגמרא, ולאחר שהיה שומע אותו היה יודע את הדיוק. כי בטוח שהוא אומר מלה במלה, כפי שכתוב בספר. גם ברמב"ם, הוא היה בקי עצום.

החכם הספרדי שמע על גאון אשכנזי כזה, שבקי ברמב"ם, בא לתהות על קנקנו. לא כתוב מה שמו של החכם הזה, חבל על כך. [לפי ההמשך מובן למה לא הזכיר את שמו, כי לפי דבריהם הוא נכשל בדבר הלכה, ולא רצה להתכבד בקלונו. אולם לקמן נבאר בס"ד שאין הדבר ברור ולא מוסכם שעשה איסור בכך, ואדרבה יש מי שהתיר בהדיא, ודוקא אשכנזי, הלא הוא הגרמ"ש בספרו אור שמח].

בכל אופן, הוא מגיע לוילנא, ובא אל הגר"ז ואומר לו, כבר מזמן רציתי לבקר את כבודו, אבל 'השם אמר לי לא תעבור'.

כנראה היה שלג וכדומה, איזה מניעות וכו'. כבר מזמן רציתי לבוא, אבל התעכבתי, היו מן השמים עיכובים, ורק עכשיו הגעתי.

כאשר רבי זלמן שמע זאת, הוא נחרד. אמר לו, לא, אסור להגיד דבר כזה, 'השם אמר לי לא תעבור'.

היכן כתוב האיסור?

הוא מראה לו – בעצם הוא לא הראה לו, אלא אמר לו בעל פה... התחיל להגיד לו את הרמב"ם בע"פ, ואת הגהות מיימוניות על

ל'סחוט', ושתלך לאבדון. כנראה, אז בזמנם היו יותר רחמנים. אפשר להסביר בכמה צורות. שאלה מהקהל: מסופר על אחד שגידל תורנגול, והוא הפריע לשכנים, והזקנים אמרו לו לשים עליו שמיכה והוא לא יקרקר, ואמרו שהדבר הועיל.

תשובות מהקהל: אולי הוא נחנק ומת...

תגובת מרן שליט"א: הסיפור הוא שע"ז לא קרא התרנגול הזה בשעות הבוקר? תשובת השואל: כן.

תגובת מרן שליט"א: א"כ ישנה כאן סתירה. זאת צריך לשאול, את חוקרי הטבע. זה סותר לכאורה את דבריהם שהבאנו. וכן לברר את אמיתות הסיפור, מקורו ופרטיו. מה שיכול להיות, אולי, כי כיון שהוא היה חנוק, מחוסר אויר לנשום, אזי לא יכל להשמיע את קולו. הרי כתוב בזוה"ק שזאת רוח, א"כ בנדון דידן סגרו לו את הרוח. אבל צריך לבדוק זאת.

שאלה מהקהל: לפי הפירוש שמרן שליט"א הביא, שזה בעצם עפ"י הזוה"ק, א"כ מה הכוונה בברכה, 'להבין' בין יום ובין לילה? הרי הדבר לא קשור ל'להבין', אלא 'לדעת'?

תשובת מרן שליט"א: נכון. ישנם כאלה האומרים, שהעניין הוא שהתורנגול רואה, ולפי"ז זה לא העניין, מה שהוא רואה. אין הכי נמי. התורנגול בודאי לא 'מבין', אלא הכוונה שהקב"ה נתן דבר שנראה כאילו שהוא מבין. הרי אין לעופות ולבהמות וכו' שכל, אבל הקב"ה נתן להם דברים מסויימים, בטבע שלהם, שנראה כביכול שהם מבינים.

שאלה מהקהל: אולי גם מהרי"ץ התכוין לכך, במה שכתב שהתרנגול קורא אפילו שהוא במקום חשוך ואפל?

תשובת מרן שליט"א: לא. הרי מהרי"ץ פירש קודם לכן בהדיא שזה מלשון ראייה, ואסתכי. התרנגול "מבין" את מה שהוא רואה. הוא לא נכנס לעניין הזה שנוי בזוה"ק על המלאך גבריאל וכו', שהרי לא הזכיר אפילו שמץ רמז מזה. כוונתו שבמקום חשוך ואפל, התרנגול רואה מעט אור קלוש וחלוש, ובכל זאת הוא קורא.

הרמב"ם, בהלכות עבודה זרה ופרק חמישין. הלואי והייתי יכול לומר בע"פ כפי שהוא, אבל לכל הפחות נקרא מתוך הספר.

הרמב"ם אומר כך, וכן נביא השקר מיתתו בחנק אע"פ שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע, שנאמר אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו וגו' ומת הנביא ההוא. הרמב"ם מביא שם, את ההלכות לגבי נביא שקר.

אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי ששמע דברי נביא חבירו, ואמר שדבר זה לו נאמר, והוא נתנבא בו, הרי זה נביא שקר, ומיתתו בחנק.

דהיינו, אם הוא אומר דבר, שהוא לא שמע כלל. בדה מליבו דבר שקר. או ששמע נביא חבירו האומר, והוא אומר אותו הדבר. אבל הוא אומר, שה' אמר לו. וזה לא נכון. ה' אמר לו, לא לך. ה' אמר לירמיהו להגיד, לא לחנניה בן עוזר. וחנניה בן עוזר אמר, ה' אמר לי. גם דבר זה אסור. מיתתו בחנק.

אומר על כך בהגהות מיימוניות ואות א"ז, כתב הרא"ם – זהו רבי אליעזר ממיץ, בעל ספר יראים – הלכך יזהר אדם שלא יאמר אפילו דרך חוכא ושחוק, הקב"ה אמר לי כך. ולפי שראיתי בני אדם אומרים כן, ואין מרגישים שעוון הדבר, כתבתיו.

צריך להיזהר, לא לומר דבר כזה, אפילו דרך בדחנות ושחוק. למרות שאדם אומר בבדיחותא, פיו מלא חוכא, ה' אמר לי כך וכך. אותו חכם ספרדי, בודאי שהוא לא נתכוון להגיד שהוא נביא, שה' אמר לו. כוונתו היתה, לנקוט כלשון הפסוק ודברים ל"א, ב' וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם, לֹא אֹכֵל עוֹד לְצֵאת וְלָבוֹא. וַיֵּי אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹד אֶת הַיֵּרֶדֶן הַזֶּה. הוא אמר מתוך לשון הפסוק הזה את המלים, 'השם אמר לי לא תעבור', וכמובן לא הוסיף לומר 'את הירדן הזה', כי זה לא מתאים כעת. הוא אמר רק את המלים הללו, ה' אמר לי לא תעבור. אם כן, זה לא גרע מדרך בדחנות ושחוק, והדבר ג"כ אסור, לפי מה שכתוב שם.

*

מעשה זה מובא בספר תולדות אדם [פרק ו', דף צ"ב] בזה"ל, הסכת ושמע סיפור יפה, מה שסיפר לי איש מופלא בתורה.

חכם אחד מארצות המזרח, בא לעיר וילנא, והיה משתוקק וכוסף מאד להשתעשע בחברת הצדיק הלזה, ולנסות עד היכן מגיע כח יד בקיאותו בספרי הרמב"ם. ויהי כאשר בא החכם הספרדי אל בית מדרשו של צדיק, וישאל אותו לאמר, הנה שמעתי עליך חכם וגדול, כי רב כוחך ועצום חילך בספרי הרמב"ם, הנה דעתי ורצוני היה זה מכבר לנסוע לוויילנא ולחזות בשובע שמחות את פניך, אולם ה' אמר אלי לא תעבור (וכוונתו היתה לרמוז שמך השמים עכבו אותו מפני הקור והצנה שנתהוו בעת ההיא).

וישתומם ר' זלמן לקול דברי האיש ההוא, ויאמר לו, אחי, הלא ידעת אם לא שמעת כי תלמוד ערוך הוא בפי רבנו הגדול הרמב"ם [הלי ע"ז פ"ה ח"ן וז"ל, אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי ששמע דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא נתנבא בו, הרי זה נביא שקר ע"כ. וכתב הגהות מיימוניות וז"ל, כתב רא"ם, הלכך יזהר אדם שלא יאמר אפילו דרך חוכא ושחוק הקב"ה אמר לי כך, ולפי שראיתי בני אדם אומרים כן ואין מרגישים שעוון הדבר כתבתיו עכ"ל.

והרא"ם הוא חד מרבתינו הגדולים הקדמונים מבעלי התוספות.

עוד לפני שהחכם הספרדי הצליח לתהות על קנקנו ברמב"ם, עוד קודם שהתחיל לשאול אותו שאלות ברמב"ם, שהתכוונן אליהם, נוכח לראות איזו בקיאות עצומה יש להגר"ז ברמב"ם.

ורש"ל בבאוריו על הסמ"ג [מצות לא תעשה ל"ה] העתיק דברי הגהות מיימוניות האלה כתמונתם וכצלמם. הוא מביא זאת להלכה. ואח"כ כתב – מהרש"ל – כדברים האלה, וגם אני הגבר ראיתי המכשלה הזאת, על כן כתבתיו פה ע"כ. מהרש"ל אומר, גם אני רואה בדורנו שאנשים

שערי יצחק – השיעור השבועי

למקום – בערב שבת לעירו של הרא"ש, רבינו אשר, כנראה לא הרא"ש האשכנזי, אלא כנראה רבי אשר מלוניל, בעל ספר המנהגות. ובע"ש הוא היה חותך ומכין עצים, כפי שכתוב על האמוראים בגמ' במסכת שבת ודף קי"ט ע"א, מְצַלְחֵי צִיָּבֵי וכו'. לעזור, ולכבוד שבת קודש. אז ראב"ע שאל אותו, האם הוא יכול להתארח אצלו בשבת. והוא ענה לו, כן, בכבוד.

כאשר הוא בא לעזור לו בבקיעת העצים לכבוד שבת, הרי צריך אש לבישול ולאפייה, הנה כאשר הוא חתך בסכין או בגרזן את העצים, בטעות אירע שהוא פגע בראב"ע בידו. אז ראב"ע אמר לו, 'אֲשֶׁר, כרת את אברהם'...

שמעתם איזו מליצה? זה מלשון הפסוק ודברי הימים א' ט"ז, ט"ז [אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק. שינה את הניקוד, כאילו כתוב 'אֲשֶׁר, כרת את אברהם'. לרמז שפגעה לו הסכין ביד. אז הוא ענה לו, 'וְאֲשֶׁר, לא צדה. והאלהים אינה לידו'. זהו מלשון הפסוק [שמות כ"א, י"ג] וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לְיָדוֹ. דהיינו, לא התכוונתי. 'אֲשֶׁר, לא צדה'. הוא ענה לו מיד, במטבע לשון על לשון. כך בלשון מליצה וצחות. זהו לדוגמא, דבר אחד.

ברם חושבני, כי לא זאת רק הסיבה. עכ"פ יתכן שיש לכך סיבה נוספת.

בזמנם – בזמן הגר"א – גדולי האשכנזים החשיבו את גדולי הספרדים ליותר גדולים מהם. איך אני יודע זאת? משני דברים לפחות.

הרי בזמן הגר"א, התחיל כל עניין החסידות ובעש"ט וכו', והיה גם את הגר"ז – בעל התניא. היתה אז ביניהם מחלוקת עצומה. ובין היתר, הגר"ז ניסה לבוא לדבר עם הגר"א ולשכנע אותו, אבל הגר"א לא רצה לקבל אותו. הסתגר בחדרו, ולא רצה אפילו שיכנס אליו. הגר"ז ניסה בכל זאת לבוא, דפק על הדלת, אבל הוא לא פתח לו. אומרים שאח"כ הגר"ז אמר, עשיתי טעות, הייתי צריך לשבור את הדלת...

בכל אופן, הגר"ז אמר, הציע, כיון שישנם חילוקי דעות בינינו, אז בואו נשלח את צדדי

נכשלים, ולכן אני ג"כ כותב זאת, בכדי לחזק ולעזור את העניין.

ועתה ראה והתבונן על דברים האלה אשר דברת, תראה שהם נובלות, מְעוֹן נביא המתנבא מה שלא שמע. 'נובלות' היינו, כמבואר במשנה במסכת ברכות ודף מ' ע"ב, שזה תמרים נופלות. כלומר, נביא שלא שמע, אומר נבואה בשם ה', זהו עיקר האיסור, וממנו יוצא איסור גם בנדון דידן. זה נופל מזה, זאת תוצאה של זה. או אולי פרי החטאת עצמה ח"ו, אשר ענשה חנק. רחמנא ליצלן. ואני רואה שאצלך נחשבו לצחות הלשון עד הנה.

והחכם הלז, נפל על צוארו ויחבקהו, והחזיק לו אלף טובות וחסות על זה. ויאמר, חקעולם הוא לי, לתת ברכה לראש המציל אותי משגיאה, ולהודות על חסדו בקהל רב. ברוך תהיה, יישר כוחך, לא ידעתי מכך.

לאחר מכן, הוא מביא שאותו חכם של את הגר"ז שאלות, כגון היכן הרמב"ם מזכיר איזה שם של תנאים. הרי רבינו הרמב"ם, לא כותב מקורות, בשם מי. לא רבי יהודה, ולא רבי מאיר, שום שם. אז הוא שאל אותו, איפה בכל זאת הרמב"ם מזכיר איזה שם. דברים של בקיאות ברמב"ם, יעו"ש.*

לפני שאמשיך, ברצוני להסביר משהו.

למה מחבר הספר הזה, מדגיש כאן, שאותו חכם היה ספרדי מארצות המזרח? חזר על כך פעמיים.

בפשטות אולי מבינים, כי זה מפני שדרך חכמי הספרדים לדבר בלשון מליצה. כפי שמצוי וידוע למשל בספרי החיד"א. מרוב בקיאות, או מצד סגנון. מדברים וכותבים הם בלשונות מליצה. האשכנזים, פחות רגילים לדבר בלשון מליצה. אולי זה משהו בתכונות הנפש שלהם. בדר"כ לספרדים יש גם יותר צחות לשון בספריהם, אצל האשכנזים הלשון שלהם הוא עמוק ולא מהוקצע. הספרדים מדברים בלשון יותר ברורה, יש להם יותר צחות בלשון הקודש. כפי שמספרים לגבי האבן עזרא, כי פעם אחת ראב"ע הגיע – הרי הוא היה נודד ממקום

חילוקי הדעות שבינינו, שגדולי הספרדים יכריעו. הם יחליטו, לגבי הויכוח בינינו. רואים שהם החשיבו את גדולי הספרדים יותר מהם.

לכן בנדון דידן כותב מחבר הס' תולדות אדם, שאותו חכם היה ספרדי, כיון שהוא רצה להראות את הגדלות של הג"ר זלמן. אם חכם אחד ספרדי בא ואומר לו כך, ורבי זלמן יודע יותר טוב ממנו כביכול, אזי בשבילו זה לשבח, דהיינו לשבח אותנו, שרבי זלמן יותר גדול ממנו. עוד מעט נראה לדינא, האם הדבר אכן נכון, שאסור לומר דבר כזה.

ראיה נוספת.

בעל פני יהושע [במסכת סוכה דף כ"ט ע"ב], כאשר הוא מגיע לסוגיות של לולב הגזול, שם בדף הנז"ל מתחילים ענייני ארבעת המינים, כותב שהגיע אליו ספר כפות תמרים של מהר"ם בן חביב, ולאחר שראה מה שכתב שם, החליט שלא לכתוב חידושים על כך. הוא ממעט בכך, בגלל הספר כפות תמרים, שהוא ספר גדול ועצום.

וז"ל הפני יהושע, אחר זה הגיע לידי ספר כפות תמרים להגאון מהר"ם חביב ז"ל המחבר ספר גט פשוט, ומצאתי שכתב ג"כ כפירוש הראשון שכתבתי בכוונת רש"י, והביא לשון מהר"א מזרחי, ע"ש שהאריך בזה. ולפי שראיתי שהחיבור הנזכר מלא וגדוש בסוגיות הש"ס בזה הפרק, והרחיב הביאור בפירש"י והתוספות ושיטת הפוסקים ומפרשים, לערך חמשים דפים, לכן אינו בדין שיניף המקצר על המאריך, לכן קיצרתי, כי אם במקומות מיוחדים אשר יצאתי לידון בדבר החדש, באיזה סוגיות הצריכים ביאור, כאשר יורוני מן השמים.

רואים כמה שהוא החשיב אותנו. וכיו"ב הם החשיבו את שאר חכמי הספרדים הגדולים בדורותיהם. ואין צריך לומר את הפרי חדש וכו'. ואכמ"ל.

תמיהת מרן שליט"א מנין איסור זה, אשר אינו כתוב בשום מקום בש"ס ובפוסקים, ותירוץ על כך.

לגופו של עניין, צריכים להבין. הרא"ם – רבי אליעזר ממיץ – וכן מהרש"ל, אומרים כי אסור להגיד כך, אפילו בדרך בדחנות ושחוק.

מותר לנו לשאול, מנין להם? ישנו מקור לכך? יכול להיות אדם בקי בכל הש"ס ובכל הרמב"ם ובכל השלחן ערוך, ושאר ספרים, והדבר לא יעלה על דעתו כלל ועיקר. כפי שאותו החכם הספרדי, לא עלה בדעתו שישנו איסור כזה.

אני הקטן שואל על הרא"ם עצמו, מנין לך? הרא"ם כותב, 'לכן יזהר וכו'. אבל הרי חז"ל לא אמרו זאת. איך הוא יכול להמציא איסור, שאינו כתוב בשום מקום? לא במשנה, לא בתוספתא, לא בגמרא, לא בגאונים. בשום ספר. מנין לו? וכן מהרש"ל הכותב זאת.

חיפשתי גם בספר הרא"ם בעצמו, והנה אין לו שום מקור. הוא מביא כך את העניין הזה, וכותב כי לכן יזהר וכו'.

אני קצת מתפלא, שבספר תולדות אדם כתב כי יש בזה אולי עון חנק. הוא מסתפק, האם זו תוצאה של הדין הזה, שדבר זה אסור, כמו שהגדיר את זה 'נבלות', או אפילו שישנו עונש חנק רח"ל. ברם לפקצ"ד הרא"ם בודאי אינו מתכוון שיש על כך עונש חנק רח"ל, שהרי כתוב רק סגנון 'יזהר', בדר"כ 'יזהר' זה לשון חומרא, והכי הרבה איסור דרבנן.

אבל לגבי השאלה, מנין לך? כנראה צריך לומר שהוא מבין, כי לא חייב שיהיה כתוב דבר כזה. כי אם יש על דבר כזה איסור חנק, על אדם נביא המדבר נבואה בשם ה', אזי מסתבר שצריך להיות איסור כזה גם ללא נבואה, מדרבנן. הוא יודע זאת, כי זה דעת תורה. דהיינו, לפי מה שרואים בכל המצוות, תמיד רבנן עושים גדרים וסייגים. א"כ חייב להיות שמדרבנן הדבר יהיה אסור, אפילו בדרך בדחנות ושחוק. כך ההבנה שלו, ב'דעת תורה', להבין דבר כזה. להקיש ולדמות מעניינים אחרים לנדון דידן.

אינני יודע, האם חייבים להסכים עם כך. יכול להיות שהאחרים יגידו – עוד מעט נראה את אלו החולקים או מפקפקים על ההלכה הזאת – כי מה שחז"ל לא אמרו, אי אפשר להמציא

למטרת השגת אותו שכר. עד שאילו היה בא לו שכרו מבלי שירותו, היה מפסיק את שירותו. אם הכל זו ה'משכורת', אזי הדבר לא שוה.

אינני יודע, צריך עיון לכאורה, מה יהיה אם במקום האחר הוא יקבל שכר יותר גדול. כתבתי על כך שם בהמשך, כי נשמע מדברי הר"א בן הרמב"ם שאם הוא יקבל שכר יותר גדול במקום האחר, אין הכי נמי, לית לן בה. למה לו להיות בלחץ, אם הוא יכול לקבל שכר יותר גדול כשיעבוד במקום אחר.

אבל עכ"פ זה ברור שאם המדובר באותו השכר, שיכול לקבל במקום אחר, או מבלעדי שירותיך, לא היית עוזב את העבודה הזאת כאן, א"כ רואים שאתה עושה לשם שמים, כי זה לא רק בשביל השכר.

צריכים אולי להרחיב על כך, אבל לא ניכנס לזה כעת, לא זה הנושא שלנו, זאת רק הקדמה בכדי להבין מה שהקדמנו.

אצל ר"א בן הרמב"ם, ואביו הרמב"ם, ואביו רבי מיימון, רואים ממש את היראת שמים בוקעת מכל מלה ומלה שלהם. מי שיראה למשל את דברי רבי מיימון, הביאו הרשב"ץ בתשובותיו בעניין השרטוט, זה משהו שהוא לא כ"כ שכית. לא מצוי בשום גדול מגדולי ישראל, שיכתוב כפי שהרמב"ם כותב בפירוש המשניות, 'אמר השם'. כאשר הוא מביא פסוק, הוא כותב לפני כן 'אמר השם'.

הנוגע לענייננו, הוא מה שכתוב שם בהמשך דברי ר"א בן הרמב"ם, כי לגבי השמש של בית הכנסת, עדיף לבחור לוי. וז"ל, ואם אפשר שיהיה לוי, הרי זה עדיף, משיהיה משאר ישראל. כל זה צריך לתת את הדעת עליו ולשאוף לכך, הואיל ובית הכנסת הוא מקדש מעט. ולא היו שומרי מקדש גדול, אלא הלויים שמרין] משמרת המקדש. ואף משה ואהרן. חונים לפני המשכן, והזר הקרב יומת וכו'.

רואים שר"א בן הרמב"ם כותב כאן הדרכה, שלא שמענו ולא ראינו בשום ספר, וגם להלכה ולמעשה לא ראינו מי שחושש לכך, אף אחד לא מהדר בזה, להעדיף לבחור שמש שיהיה

דברים כאלה ולדון מעצמנו. ואם תאמר שכך מסתבר, כי לא יכול להיות שישנו איסור חנק, ומדרבנן יהיה מותר לגמרי בלי שום גדרים וסייגים, זה לא התפקיד שלנו. מה שחז"ל אמרו – אמרו. ומה שלא אמרו – לא אמרו. אנחנו לא יודעים את שרשי הדברים הפנימיים, ולא יכולים להמציא איסורים מעצמנו, אם לא כתוב במפורש, מבלי שישנה ראיה מפורשת.

ביאור דעת ר"א בן הרמב"ם כי עדיף שהשמש של בית הכנסת יהיה משבט לוי, למרות שלא מצינו כזאת בשום ספר.

אבל מצאתי דבר דומה, שר"א בן הרמב"ם ג"כ כותב איזו הלכה, שאין לה שום מקור, ואצלו הדבר פשוט. הבאתי זאת בס"ד בנפלאות מתורתך, פרשת במדבר [דף ס"ז].

רק נקדים לראות את הירא"ש של ר"א בן הרמב"ם, תראו איך הוא מדבר, לגבי אדם שיש לו תפקיד של שמש בית הכנסת.

הוא כותב כך, האדם שיהיה ממונה להיות שמש בית הכנסת, יהיה ירא שמים, בעל חרידות וכח וחריצות, המאמין כי שירותו את בית הכנסת היא נכבדות עבורו, וקבלת שכר ממנו יתעלה [שזכה להיות משרת בביתו. יב"ן].

אם אתה שמש של ביהכ"נ, קיבלת פרס מהקב"ה, זכית אתה להיות משרת של הקב"ה.

ואם השיג בזה הנאה גשמית [דהיינו שמשלמים לו מקופת הקהל שכר על עבודתו, יב"ן], הרי זה דרך אגב [ולא העיקר, יב"ן], ומציאת פרנסה וסיוע. למרות שאתה מקבל משכורת, לא משנה, זה רק דרך אגב. זאת פרנסה, מוכרת. אבל העיקר הוא, שזכית בכך.

לא שיהיה אדם קל דעת, עצלן, שאינו יכול לעמוד במה שמוטל עליו בעבודתו. ולא שיהיה אדם שמדמה לעצמו, כי שירותו את בית הכנסת, הוא כשירותו בְּבֵית מִבְּתֵי האנשים וכו'. דע לך, אתה משרת בבית ה'.

ולא אדם שאינו חס על ממון ישראל, ולא עוד אלא ממון שמים, שלא יחוס על כלי בית הכנסת ולא ישמור עליהם.

והוא מדגיש עוד, ולא שיהיה אדם שתכליתו בזה הוא השכר שיקבל. וכל מאמציו הם

לוי, ולא ישראל. אבל כך אומר ר"א בן הרמב"ם.

מהיכן הוא יודע? זאת 'הבנה'. 'דעת תורה'. כך ההסתכלות שלו. אכן לא כתוב במפורש, אבל ככה פשוט בעיניו. למד דבר מתוך דבר, דימה מלתא למלתא. מעין מה שנקרא שולחן ערוך "החמישי".

זהו דבר הדומה למה שאמרנו מקודם, בשם הרא"ם.

שאלה מהקהל: הדבר לא נכלל באיסור הזכרת שם ה', כי אסור להזכיר שם ה' לבטלה.

תשובת מרן שליט"א: לא. אותו חכם ספרדי אמר 'אמר השם'. אינני חושב שהוא אמר באדנות.

שאלה מהקהל: אבל כשאומרים פסוק, אומרים עם שם ה'.

תשובת מרן שליט"א: גם אם הוא אמר ממש כלשון הפסוק, אבל סוף סוף זהו חלק מן הפסוק. אין מניעה בכך. כאשר למשל אדם אומר 'בראשית ברא אלהים', אין בכך שום איסור.

אינני מדבר לגבי האשכנזים, החושבים שהדבר אסור. הם אפילו שָׁרִים, קְלִי קְלִי – קְלִי קְלִי – למה עזבתני. אינני יודע למה. 'מים חיים אל קְלִי'...

אצלינו התימנים, וגם הספרדים, לא היו דברים כאלה. אלוקים, שקי, צבקות, לא נשמע ולא נראה. אבל בנ"ד, המדובר שהוא אמר פסוק.

*

בספר מנחת חינוך [מצוה תקי"ז] כתב, כי לכאורה לא מובן מדוע מחשיבים אותו נביא שקר. וכי כל אדם שיבוא ויאמר לנו דבר בשם ה', אנחנו נאמין לו? ואם כיוזב, נאמר שהוא נביא שקר? להיות נביא, זאת דרגא גבוהה ועצומה. עד שהאדם ייחשב נביא. יש בני הנביאים, אנשים שמתנהגים בקדושה ובפרישות, חכם גיבור ועשיר, אלו אנשים מורמים מעם.

הוא אומר [באות ד'] כך, ולכאורה לא שייך נביא שקר, רק אם הולך בדרך נביא, שראוי להאמין

בו על נבואת אמת. אם הוא משקר, ה"ז נביא שקר. אבל אם בא איזה הדיוט ומתנבא, ה"ז לשחוק וללעג, ומי יאמין לו, אינו בכלל זה.

אם ישנו אדם כזה, כגון חנניה בן עזור, היתה הוה אמינא, להאמין לו. הגמרא בסנהדרין אומרת שהוא היה נביא אמת, ואח"כ נהיה נביא שקר. בהתחלה, הוא כן היה נביא אמת.

זאת אומרת, זהו אדם גדול. וגם אם הוא נביא שקר מעיקרא, בסדר, אבל זהו אדם שאפשר לחשוב – לפי כל מעשיו – שהוא צדיק גדול, וגאון גדול, בעל מעלות גדולות, רק שיש לו 'בורג' אחד רפוי, לא בסדר, והוא נהיה נביא שקר. אבל בסך הכל, אפשר לטעות בו. וכעת שהוא אומר בשם ה', ומתברר שהוא נביא שקר, אזי מיתתו בחנק. אבל אם בא איזה הדיוט ומתנבא, זה צחוק ולעג. אחד משוגע, מדבר דברים בשם ה', וכי בשביל זה נהרוג אותו? יודעים שהוא טיפש, אף אחד לא מתייחס אליו, לא מקבלים ממנו, א"כ אין מקום לטעות בו. זה איננו בכלל הזה. כך הוא אומר, שנראה לו פשוט. לכאורה.

ועיין ברמב"ם פ"ז מהלכות יסוה"ת שכתב תנאי הנביא, שמחוייבים להאמין בו, ואם הוא משקר הו"ל נביא שקר. כי לא כל מי שיבוא ויאמר שהוא נביא, אנחנו נאמין לו, אלא צריכים לבדוק אותו וכו'.

אבל אם אינו בגדר הזה, לא שייך כלל נביא שקר. כנ"ל.

ובהמשך הוא כותב, שוב ראיתי בספר משנ"ח – משנת חכמים, וכדלקמן – שדעתו ג"כ כן. אך מביא בשם גדולים, דכל אדם אסור לומר בשם הקב"ה, ועובר בלאו ע"ש.

אח"כ הוא מביא את העניין שאמרנו מקודם בשם מהרש"ל, והמקור לכך ברא"ם, שאסור לומר שהקב"ה אמר לי. כביכול הדבר נראה חידוש, לבעל מנחת חינוך.

אבל הוא אומר, ובודאי איסור יש – אני מסכים שישנו איסור – אך זה נ"ב [נראה ברור] דאינו ח"מ [חייב מיתה]. מה שנראה אצל רבי זלמן, שהוא מסתפק, וכמו שהקדמנו. דלא נקרא נביא שקר כלל, כיון דאינו ראוי להאמינו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וכן הראיה השניה שלו, הוא אומר שדוד המלך אמר, ה' אמר לו קלל את דוד. הדבר אינו מובן. ממש תמוה מאד. הגאון רבי מאיר שמחה, בעל אור שמח, היה גאון גדול ועצום. פשוט חייב שיהיה מישהו, אשר יפענח את דבריו. אני מחכה לכך.

אסביר שוב, מה אני שואל. א' הם רשעים ומהם אין ראייה. ב' זה לפני מתן תורה. ג' גם אחרי מתן תורה הם לא מצווים, זה לא בכלל ז' מצוות בני נח. גם אם יהיה נביא שקר אצל אומות העולם, אינני יודע האם הוא יהיה חייב מיתה, כי זה לא בכלל ז' מצוות בני נח. אא"כ נגיד שזהו דבר שכלי, וישנם כאלה האומרים שהגויים חייבים גם בדברים השכליים, אפילו שאינם מפורשים במצוות שניתנו לבני נח.

אבל יתירה מכך, כאשר הם אומרים ו'תהי אשה לבן אמתך כאשר דיבר יי', הרי הם לא מתכוונים להגיד שנאמר להם בנבואה שרבקה תהיה שידוך של יצחק. כוונתם להגיד, כי לפי כל מה שאתה מספר לנו, ואנחנו מאמינים לך, איך שהצלחת ואיך שנהיה הכל מתואם וכו', נראה שזהו רצון ה'.

זהו כפי שאדם אומר, תראה, אני רואה שישנה סייעתא דשמיא והצלחנו, הקב"ה עזר לנו. וכי בכך הוא 'מתנבא', כאשר הוא אומר זאת? לפי כל הדעות, דבר זה מותר. אם האדם רואה, שהוא מצליח בכל הדברים, רואים ממש ש'מאותתים' מן השמים כך וכך, תסגור את השידוך או תעשה את העסק הזה. אני בכלל לא מתנבא בשם ה'. הדבר אינו קשור. אני מאמין, שזהו רצון ה'. אבל אני לא אומר שה' אמר לי, זה לא קשור לנבואת שקר.

הרא"ם אומר, 'שלא יאמר ה' אמר לי'. אבל שאני הכא, כי אני לא אומר שה' אמר לי, אני אומר כי לפי כל הסימנים נראה שזאת תכנית של הקב"ה.

יותר מזה, הרמב"ן כותב במפורש, לגבי הפסוק הזה 'כאשר דיבר יי', שזה לא 'דיבור' כפשוטו, אלא זאת גזירה. ה' גזר.

ובכלל זה מתנבא מ"ש לחבירו ולא לו וחייב, גם כן כנ"ל.

בספר משנת חכמים [צפנת פענח, דף קע"ח אות י"ב] כתב כך, בהגהות מיימוניות ובביאורי מהרש"ל להסמ"ג, דלאו דוקא נביא הוא בלאו לומר שכך שמע מפי ה' אם לא שמע, אלא אף כל אדם אסור לומר שכך דיבר ה', וכ"ה ראוי לכל אדם לזהר בזה. הוא כותב רק בלשון 'ראוי'.

דעת בעל אור שמח על הרמב"ם החולקת על דברי הגהות מיימוניות, ושאין שום איסור לומר 'כך אמר לי השם', חמש תמיהות ממרן שליט"א על ראיותיו, ומסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה.

האור שמח [על הרמב"ם שם] חולק על כך, וסובר שהדבר מותר. אין בכך שום איסור.

הוא מביא תחילה את דברי הגהות מיימוניות, הילכך יזהר אדם שלא כו' דרך חוכא ושחוק הקב"ה אמר לי כך.

נ"ב והנה מצאנו שאמרו על דברים בניחוש וסיבות באליעזר עבד אברהם, ו'תהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה', יעויין רש"י שם. ואולי אין למדין מקודם מתן תורה, יעויין ירושלמי סוף מו"ק. אמנם בשמואל [ב' ט"ז] כי ה' אמר לו קלל את דוד כו' ויקלל כי אמר לו ה'.

ולכן אין לחוש לזה, כיון שלא אמר דרך נבואה. מסקנתו, שאין שום איסור, לא מדרבנן ולא מצד שום חומרא. לכתחילה, מותר להגיד.

ברם, לא זכיתי להבין את ראיותיו. קטונתי מלהשיג על דבריו, אבל לשאול מותר לנו. ישנן כאן לפחות חמש שאלות, לגבי מה שהוא כותב. לא מובן.

הוא מביא ראיה, בניחוש וסיבות מאליעזר עבד אברהם, כמ"ש ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דיבר יי'. אבל מי אמר זאת? לא אליעזר הצדיק אמר את זה, אלא לבן ובתואל אמרו כך. כאשר האור שמח אומר 'באליעזר', הכוונה בעניין של אליעזר. אבל מי שאמר זאת, הרי אלו היו לבן ובתואל הרשעים, וכי יש עליהם קושיא? אין מהם ראיה, ולא קושיא. הם בכלל גויים, מי אמר שאסור להם בכלל? ועוד לפני מתן תורה?

לגבי הפסוק בפרשת שמיני [ויקרא י', ג'] ויאמר משה אל אהרן, הוא אשר דבר יי' לאמר בקרבי אקדש, מה הפירוש אשר דיבר יי'? יש על כך נדון בספרי חז"ל ובמפרשים, איפה דיבר יי' זאת? י"א שזה בפסוק ונקדש בכבודי, כפי שרש"י מסביר. וראב"ע אומר, שזהו דיבור שלא נכתב. לא כתוב. ה' אמר לו, אעפ"י שזה לא נכתב.

אבל הרמב"ן אומר, ולדעתי בדרך הפשט אין צורך לכל זה, כי דבר השם, גזירותיו ומחשבותיו, וענין דרכיו, והדיבור יאמר בכל אלה. והוא מביא על כך דוגמאות מפסוקים, דברתי אני עם לבי [קהלת א', ט"ז] פירושו חשבתי מחשבה זו. וזה הדבר אשר מל יהושע [יהושע ה', ד'] זה הענין. על דבר הכסף [בראשית מ"ג, י"ח]. המלה 'דבר', לא חייבת להיות במובן של אמירה בפה ממש.

וכן ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה' [שם כ"ד, נ"א], גזר. וכמוהו באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון [מלכים א' ט"ז, ל"ד]. כאשר יהושע החרים, את מי שיבנה את יריחו. וכי יהושע אמר זאת בנבואה בשם ה' יהושע קילל מעצמו. ובפסוק כתוב, כאשר דיבר. הכוונה היא, שהקב"ה נתן בלב יהושע להגיד את זה, אבל לא שה' אמר לו זאת בהדיא.

זהו דבר אחד, לגבי אליעזר וכו'.

כמרכן לגבי מה שהאור שמח אומר לגבי דוד המלך, שדוד המלך אמר, יי' אמר לו קלל. המדובר לגבי שמעי בן גרא, הרי דוד המלך היה במצוקה עצומה, כאשר שמעי בן גרא יצא לקלל אותו, אחרי שאבשלום בנו מרד בו.

כתוב בספר שמואל [ב' ט"ז, ה'–י"ג] כך, וּבֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד עַד בַּחֲרִים, וְהָיָה מִשֶּׁם אִישׁ יוֹצֵא מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית שָׁאוּל, וְשָׂמוּ שְׁמֵעִי בֶן גְּרָא יוֹצֵא יוֹצֵא וּמִקְלָל. וַיִּסְקַל בְּאַבְנִים אֶת דָּוִד וְאֶת כָּל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד. וְכָל הָעָם וְכָל הַגְּבָרִים מִימִינוֹ וּמִשְׂמָאלוֹ. וְכִּי אָמַר שְׁמֵעִי בְּקָלְלוֹ, צָא צֵא אִישׁ הַדְּמִים וְאִישׁ הַבְּלִיעַל. אִיזָה מַלִּים קְשׁוֹת. הַשִּׁיב עֲלֶיךָ יי' כָּל דְּמֵי בֵּית שָׁאוּל אֲשֶׁר מָלְכָתָ

תַּחֲתָיו, וַיִּתֶּן יי' אֶת הַמְּלוּכָה בְּיַד אַבְשָׁלוֹם בֶּן־דָּוִד וְהִנֵּךְ בְּרַעְתְּךָ, כִּי אִישׁ דְּמִים אָתָּה.

וכן 'קללה נמרצת', כפי שכתוב אח"כ, בתחילת ספר מלכים, ראשי תיבות נואף הוא, מואבי הוא וכו' [שבת דף ק"ה ע"א]. מדהים. איזה מלים. ודוד המלך בצרה כזאת גדולה, שבנו מורד בו, ורוב ישראל נוטים אחרי אבשלום, והוא עם כמה אנשים בלבד, בורח מירושלם וכו'.

וַיֹּאמֶר אַבְיָשִׁי בֶן צְרוּיָה אֶל הַמֶּלֶךְ, לָמָּה יִקְלַל הַכֶּלֶב הַמֵּת הַזֶּה אֶת אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ. אַעֲבֹרָה נָא וְאֶסְיְרָה אֶת רֹאשׁוֹ. אַבְיָשִׁי מְצִיעַ, אֲנִי אֶלֶךְ וְאֶחָתוּךְ לוֹ אֶת הַרְאֵשׁ. לֹא דוּד הַמֶּלֶךְ הוּא שִׁמְחָפֵשׁ לְנִקְוִם, אֲלֵא אַבְיָשִׁי מִקְנֵא עַל כְּבוֹדוֹ, שֶׁהוּא בִּמְצַב כֹּזֵה עֲלוּב, בְּכֹזָאֵת בּוֹשָׁה וְחֶרְפָּה.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, מַה לִּי וְלָכֶם בְּנֵי צְרוּיָה. כֹּה יִקְלַל כִּי יי' אָמַר לוֹ קָלַל אֶת דָּוִד. וּמִי יֹאמֶר מִדּוֹעַ עֲשִׂיתָה בֶּן.

וכי דוד המלך מתכוון בזה להגיד, קיבלתי נבואה מה' שהוא יקלל? דוד המלך אומר, אני מבין, שזהו רצון ה', שהוא יקלל. וכי הכוונה על שמעי, שה' אמר לו בנבואה?

ושוב הפעם אבישי אומר, מנסה עוד הפעם. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אַבְיָשִׁי וְאֵל כָּל עֲבָדָיו, הִנֵּה בְנֵי אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֵי מִבְּקֶשׁ אֶת נַפְשִׁי, וְאֵף כִּי עָתָה בֶּן הַיְמִינִי. הִנְחוּ לוֹ וְיִקְלַל, כִּי אָמַר לוֹ יי'.

מה הפירוש, 'כי אמר לו יי'?

וגם אם נגיד, שדוד המלך חושב, ששמעי קיבל נבואה. בסדר, אז דוד המלך ככה חושב, אבל הוא לא אומר שה' אמר לי.

בספר העקידה, להר"ר יצחק עראמה – כתוב דבר נפלא.

הרי אנחנו רואים, כתוב לגבי דוד המלך, לפני מותו [מלכים א' ב', ה'–ט"], וְגַם אֶתָּה יִדְעָתָ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנֵּי שָׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל, לְאַבְנֵר בֶּן נֵר וְלַעֲמֶשָׂא בֶּן יִתָּר וְיִהְרָגֶם. וַיִּשֶׂם דָּמִי מִלְחָמָה בְּשָׁלֵם וַיִּתֶּן דָּמִי מִלְחָמָה בְּחַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְנֵיוֹ וּבְנִעְלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו. וְעֲשִׂיתָ בְּחַכְמָתְךָ וְלֹא תוֹרֵד שִׁיבָתוֹ בְּשָׁלֵם שָׁאֵל. כך הוא אומר לגבי יואב.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לוצאטו אומר במסילת ישרים, כי נקמה זהו דבר 'מתוק מדבש' וכו'. ולמרות שלא אתה הוא שנוקם, מישהו אחר עושה את התפקיד במקומך, פעם ועוד פעם, ודוד המלך בלב שלם לא נוגע ולא כלום, זה לא בן אדם, לכן הוא נקבע בזכות זה להיות רגל רביעית במרכבה. א"כ יפה, הגיע למדרגה עצומה כזאת, אז איך פתאום עכשיו לפני מותו הוא כן נוקם? חזר בו? מה קרה?

אלא התשובה היא, כי אז בזמנו דוד המלך חשב כי אכן שמעי קיבל נבואה מה'. אבל אח"כ הוא ראה אחרת, כי אבשלום נהרג, ושמעי בן גרא בא ומבקש סליחה. אהה, אז הוא הבין למפרע, שהוא טעה. חשב כך, אבל כעת הבין שהדבר אינו נכון, הכל היה רעיון עצמי של שמעי בן גרא, זאת היתה נקמה שלו מכיון שהוא מבית שאול, כאב לו שדוד נהיה מלך במקום שאול, א"כ אדרבה הכל מתוך נגיעות אישיות. ועיין נטעי נעמנים קובץ שלישי דף תקמ"ד.

שאלה מהקהל: כתוב במדרש שדוד לא הרג את שמעי, כיון שידע כי צריך לצאת מחלציו מרדכי שיושיע את ישראל בעתיד. א"כ הקושיא מתורצת.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל לכאורה זה עדיין לא מספיק. כי אם כן היה צריך להרגו מיד אחרי שנולד לו הבן. מדוע המתין דויד עד סמוך לפני מותו, וציוה את שלמה. בכתובים יש לנו אריכות על כך, ועוד חזון למועד בעזרתו יתברך.

*

כעת קושיא נוספת, על האור שמח. שאלנו מקודם, איך הרא"ם כותב איסור שאין לו שום מקור ואפילו רמז בשום מקום? ואמרנו, שזה מדרבנן. הוא הבין, כי גם אם לא כתוב, צריך להיות פה איסור מדרבנן, לפי הגדרים. דהיינו, אם נשווה זאת למצוות אחרות, צריך להיות שישנו כאן לכל הפחות איסור דרבנן, או לפחות לכתחילה שזה יהיה אסור. כי לא יכול להיות כזאת קיצוניות, שבנביא זה חנק, ומדרבנן אין שום גדרים ופרטים. הרי תמיד, 'עשו משמרת למשמרתי'.

אח"כ לגבי שמעי בן גרא, דוד המלך אומר לו, וְהִנֵּה עִמָּךְ שְׁמַעִי בֶן גֵּרָא בֶן הַיְמִינִי מִבְּחָרִים, וְהוּא קָלְלָנִי קָלְלָה נְמַרְצַת פְּיֹם לְכַתִּי מִחַנְיָם. וְהוּא יָרַד לְקִרְאָתִי הַיַּרְדֵּן. וְאֶשְׁבַּע לּוֹ בַיהוָה לֵאמֹר אִם אָמִיתָךְ בְּחָרֵב. וְעָתָה אֵל תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכֵם אָתָּה. וַיִּדְעַתְּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לּוֹ, וְהוֹרְדַתְּ אֶת שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוּל.

מה קרה? הרי בשעת מעשה, הוא אמר 'הניחו לו ויקלל', דוד המלך מוותר. אבישי מציע לנקום, והוא אומר לו לא. פתאום, לפני שהוא נפטר, הוא אומר לשלמה שיהרוג אותם, וזהורדת את שיבתו ביגון שאול.

רש"י אומר דבר נפלא, שלא יתן להם לרדת לגיהנם, שיקבלו את ענשם בחייהם. דוד המלך, מרוב צדקותו, דואג שיקבלו את העונש בעוה"ז.

אבל בספר העקידה, כתב פירוש ע"פ הפשט, דבר הפלא ופלא. הוא אומר, כי דוד המלך – ברוב צדקותו וחסידותו – היה בטוח כי אם שמעי בן גרא – שהיה אדם גדול, מגדולי הדור, ראש הסנהדרין – מקלל אותו, כנראה שהקב"ה מעניש אותו שירד מן המלוכה, ושאבשלום ימלוך. לכן הוא מקבל את הדין באהבה. לא היה לו צד, ששמעי בן גרא עושה זאת מעצמו. דוד המלך היה בטוח, שהאשמה היא אך ורק בו, ולכן שמעי בן גרא מקלל אותו. על כן הוא אמר, הניחו לו ויקלל. כנראה הוא קיבל נבואה על כך מאת ה', א"כ מה אתם רוצים? זהו רצון ה'. ככה ה' החליט, ואני מקבל עלי בלב שלם את הדין. כך דוד המלך חשב, שהעונש הזה מגיע לו. לכן, בשעת מעשה, הוא אמר שלא ינקמו, שלא יהרגו.

מובא בשבט מוסר דבר נפלא, וגם אחריו בספר שמירת הלשון הביא זאת, כי באותה שעה שאמר דוד המלך 'י"י אמר לו קלל', אמרו, הכריזו בבית דין של מעלה, שדוד המלך, יהיה רגל רביעית במרכבה.

הרי ישנם שלושת אבות, וחסרה הרגל הרביעית. אז דוד המלך, כאשר בשעת מצוקה כזאת הוא ויתר, הוא נהיה רגל רביעית במרכבה. כי הדבר אינו אנושי. כמו שהרמ"ח

אם כן, מה האור שמח מביא ראיה מאליעזר ומדוד המלך? עד אז, רבנן לא אסרו. הם אסרו רק בדורות שאחריהם. א"כ מהי הטענה בכלל?

לגופו של עניין, מהר"ן חיות בספרו תורת נביאים [אלה המצוות, ח"א עמ' ט"ז] ג"כ מערער על דברי ההגהות מיימוניות. אבל אפשר ליישב את טענותיו.

הוא מביא כך, ודע כי התוספות [עירובין דף ס' ע"ב] ד"ה א"ר יוסי אין אלו אלא דברי נביאות, הביאו בשם ר"י דהוא נבואה גמורה וברוה"ק.

בדרך כלל מבינים, כי דברי נביאות' היינו, מה אתה אומר? דברים של נבואה? אי אפשר לומר דבר כזה מעצמך. אבל אומר רבינו יצחק [מבעלי התוספות], כי זאת נבואה גמורה, זה דברי נביאות.

והתוס' שתקי ליה, ולא התעוררו להקשות איך אפשר לפרש כן, הרי לא בשמים היא, כמו שהקשו בבכורות דף נ"ח על שיטת רש"י שהבאתי.

ועיין מ"ש הראב"ד [פרק ח' מהל' לולב] בהשגות להל"ה בסוגיא דנקטם ראשו, כ' וכתב הופיע רוה"ק בבית מדרשינו והעלינו דהוא פסול. וכן הרבה פעמים בהשגותיו לח"ג מן ס' הי"ד כ', וכבר נגלה לי מסוד ה' ליראיו. הוא מביא הרבה מקומות, שהראב"ד כותב סגנון כזה.

וראיתי להרב מהר"מ בן תב"ב בקונטרס הכפות תמרים בסוגיא דנקטם ראשו, התעורר על דברי הראב"ד הללו, דאיך אפשר להורות ע"י רוה"ק, הרי לא בשמים היא. וכתב הוא לתרץ, דאין כוונת הראב"ד רק דרך הפלגה, כי ערב לו פירושו והיה ה' בעזרו לכוין אל האמת. אבל קושטא דמלתא, אם יאמר פוסק אחד הלכה מפי רוח הקודש, לא משגחנין ביה ע"ש וכו'.

אולם מצאתי בס' יראים להר"א ממיץ סי ל"ד, הביאו בעל הגהות מיימוניות פ"ה מהלכות ע"ז, שאין לומר דרך שחוק ובדחנות כך אמר לי הקב"ה, ומפני שראיתי בני אדם אומרים ואינם משגיחין שהוא עון כתבתיו ע"ש. ולא התעורר – איך הוא שם לב – דכמה גדולים וטובים

השתמשו בלשונות כאלו, עת האיר ה' עיניהם בהלכה אחת לאסוקי שמעתתא אליבא דהלפתא. רואים שהם סוברים, שהדבר מותר. כך הוא מביין. הוא חושב, שאם הראב"ד כותב 'רוח הקודש הופיעה בבית מדרשנו', כביכול הוא אומר בשם ה'.

אבל למעשה, הדבר אינו כ"כ פשוט. אמנם הכפות תמרים כך הביין, אבל החיד"א בספרו שם הגדולים הביא בשם מהרח"ו, כי מה שהראב"ד אומר 'רוח הקודש הופיעה בבית מדרשנו' היינו, כיון שהראב"ד היה מקובל אלהי, אליהו הנביא נתגלה לו. הוא לא מדבר בשם ה' ממש, אלא שאליהו הנביא כך אמר לו. אם כי להלכה ולמעשה, בנדון שלו, הדבר אינו משנה, כיון שגם אליהו לא קובע הלכה. בכל אופן מה שנוגע לנדון דידן, החרیפות של קושייתו כבר ירדה.

מישהו שאל אותי, לפי זה אם מישהו יגיד 'בסייעתא דשמיא' או 'בעזרת השם', או 'רוח הקודש הופיעה בבית מדרשנו', האם אין בכך בעיא כמו 'השם אמר לי'?

כפי שאמרנו לעיל, לגבי 'רוח הקודש הופיעה בבית מדרשנו', הדבר תלוי, כי לפי החיד"א הכוונה לגילוי אליהו. אבל אם אדם אומר 'בסייעתא דשמיא' או 'בעזרת השם', פירושו שהקב"ה עזר לי וזכיתי והיגעתי לאיזו מסקנא בהבנה, לאיזה חידוש בסוגיא. זאת לא נבואה. הדבר אינו קשור האחד אל השני.

שאלה מהקהל: איך החכם הספרדי אמר רק חצי פסוק? הרי קיימא לן, 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה' וכמבואר בשיעורי מוצש"ק – קיץ התשפ"א.

תשובת מרן שליט"א: אנחנו אומרים שמותר, אצלנו מנהג פשוט שמותר לקרוא חצי פסוק, אפילו שנדפס בכללו אחד מן השמות הקדושים. רק האשכנזים מחמירים בכך. רק אם הוא אומר בטעמים, צריך להשלים עד סוף הפסוק, כמו שדיברנו בס"ד בזמנו.

הגר"ח פאלאגי בספרו החפץ חיים ודף פ"ז, הביא את דברי הרא"ם הנ"ל בזה"ל, בספר

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאף אחד לא מאמין לו, וק"ו אם הוא בעצמו אומר זאת בצחוק, או אדם רגיל אשר מבינים שהוא בודאי לא מתכוון לזאת.

כגון שאדם אומר, 'קיבלתי טלפון' מהקדוש ברוך הוא לסגור את השידוך, פירושו שהוא קיבל איזה איתות, איזה סימן. למשל עלה לתורה, וקרא את הפסוק [שמות ו, כ"ג] וַיִּקַּח אֶהָרָן אֶת אֵלֵי שִׁבְעַת בָּת עֲמִינָדָב אָחוֹת נַחֲשׁוֹן לֹאִשָּׁה, וַתֵּלֶד לוֹ אֶת נָדָב וְאֶת אָבִיהוּא אֶת אֶלְעָזָר וְאֶת אֵיתָמָר. אהה, 'יבדוק באחיה'. סיפרתי פעם איזה סיפור על כך. כביכול הקב"ה האיר לי את העיניים. 'השם אמר לי'. כביכול הוא לא מתכוון להגיד, שישירות הוא קיבלת טלפון מהקב"ה. מבואר שאלו לשונות מליצה, שמבינים לפי העניין.

אבל, נראה שהדבר אינו 'חלק'. דהיינו, מי שיחמיר בכך, בודאי תבוא עליו ברכה. אמנם הוא יכול לסגור את השידוך על פי זה, אבל לא יאמר בהדיא שזה בשם ה'.

שאלה מהקהל: עד כמה?

תשובת מרן שליט"א: כפי שאמרתי, לפי דבריהם אפילו להגיד 'ראיתי בחלום'. אמנם מי שמתיר, יש לו על מה לסמוך. אבל, הסיוס הוא, ושני"ם. שומר נפשו ירחק מזה.

שאלה מהקהל: מותר לשנות את לשון הפסוק? תשובת מרן שליט"א: אם אתה אומר אותו במליצה, זה לא גרע מבדרך צחוק. אמנם אפשר אולי לפלפל בזה. יכול להיות, שלשון פסוק זה יותר קל, כי אני אומר את לשון הפסוק. יכול להיות. אפשר להבין כך. אבל נראה, שהם הבינו שזהו אותו הדבר, שאין חילוק. אני מסכים שישנה סברא להגיד אחרת, יש סברות לחלק. אבל, ושני"ם.

הרי לדעת הרא"ם ומהרש"ל, הדבר כל-כך פשוט שאסור, עד שהם סברו כי אין צורך אפילו לכתוב זאת, מרוב פשיטות בעיניהם. ורק בגלל שראו כי רבים נכשלים בכך העלו זאת על הכתב. הפלא ופלא. קיצוניות כזאת, ומאידך יש שסוברים כי הדבר אכן מותר.

הערה מהקהל: אם האדם אומר, השם רמז לי, וכדומה. הוא לא ממש אומר.

יראים [עמוד היראה סימן ל"ד] כתב וז"ל, הילכך יזהר אדם דרך בדחנות ושחוק שלא יאמר כך אמר לי ה', ולפי שראיתי בני אדם עושין כן, כתבתיו עכ"ל. ובהגמ"י [פ"ה מהל' ע"ז] מביאו, ולפי שראיתי בני אדם אומרים כן ואין מרגישים שְׁעוֹן בדבר, כתבתיו עכ"ל.

ובס' שם חדש [שם דף כ"ג ע"ב] כתב וז"ל, ובזמנינו שמעתי אומרים דרך בדחנות, כך בא אלי בחלום. זאת נקודה נוספת. חידוש. אם אדם אומר, 'בא אלי בחלום', אבל הוא אומר זאת בצחוק, הדבר אינו מותר. כך נראה מדבריו.

ואחר דנפק מפומיה דרבי שיש עון בדבר – כאשר האדם אומר 'בא אלי בחלום', ברצונו להגיד כי מכיון שהוא חלם כך וכך, ואחז"ל כי החלום הוא אחד מששים בנבואה – מי זה יערב אל לבו. מפחיד.

ובסוף הוא אומר, ושני"ם. בראשי תיבות. מי חכם ויבן אלה. מי יכול להסביר לנו, מהו הר"ת זשני"ם?

חושבני כי הוא מתכוון, ושומר נפשו ירחק מ'זה. ראשי תיבות, ושני"ם. אינני מכיר כאלו ראשי תיבות, אבל כך נראה לפי העניין.

מוסיף הגר"ח פאלאגי, ובזמנינו מתחכמים קצת בני אדם לתווך השלום, לומר כך בא אלי בחלום – רוצים לתווך שלום, אז מה הם עושים? באים ואומרים לו, לאחד מהצדדים במריבה, ראיתי בחלום כך וכך, בכדי שההוא ישתכנע – או לאיזה דבר מצוה, כדי שיתקבלו דבריו. יוצא דעתו כי גם בזה, יש להימנע.

אבל הוא מסיים, ואפשר שאם יהיו דבר מצוה גמורה, ולתווך השלום, אפשר שיהיה מותר, ממה דקיי"ל מותר לשנות מפני השלום, וק"ל.

*

מה שנראה לענ"ד למסקנא, להלכה ולמעשה, כי מי שמתיר את כל הדברים האלה, אפילו ממש 'השם אמר לי', ומבינים שהוא לא מתכוון ברצינות, אזי הוא לא מופרך. אם אדם אומר ממש כך, וזהו אדם שישנה הוה אמינא שה' אמר לו, אם הוא גברא רבא, אז זה בודאי אסור. אבל אם אומר זאת סתם אדם טיפש,

מוצג ש"ק בחוקותי ה'תשפ"ב ב'של"ג
תשובת מרן שליט"א: הכל בכלל. בודאי שגם
מכך צריך להיזהר.
שאלה מהקהל: כתוב סוד י"י ליראיו.
תשובת מרן שליט"א: נכון. השאלה היא, לפי
העניין. לפעמים אומרים סוד י"י ליראיו, הכוונה
שלא מגלים את הסוד הזה, כי זהו סוד ה'.
דהיינו, למדו דבר מתורת ה', והם לא מגלים
אותו. אבל לא שהם קיבלו עכשיו במיוחד
הודעה מאת הקב"ה, לגבי הנושא המדובר.
אלא שכך מבינים מהתורה, ומסתירים את זה.
הכל לפי העניין.
המקום ברוך הוא, יראנו נפלאות מתורתו,
אבי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,
נערך והגה לפי הבנת העורך.
השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם
הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות,
שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת
העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו
לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר
בהרחבה כבשיעורים שעברו.
לאור האמור, בכל ספק או שאלה
המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו
לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה
אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים
יתקבלו ברצון.
ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה
ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יזכר
בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון
שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך"
בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה
ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם לטובה, אבי"ר.